

Leiðarvísir

„Myndin af mér“

Um kynlíf, ábyrgð og ofbeldi á netinu

Elinóra ehf. 2018

Endurskoðaðar kennsluleiðbeiningar 2024

Um kynlíf, ábyrgð og ofbeldi á netinu	1
I. HLUTI: HUGMYNDAFRÆÐI OG BAKGRUNNUR	3
Mikilvæg viðbót	3
Hvað er Myndin af mér?	3
Hvað er stafrænt kynferðisofbeldi?	4
Hvers vegna núna?	4
Hverjar eru afleiðingar stafræns kynferðisofbeldis?	5
Hvað er sexting og hvað kemur það málinu við?	5
Stafrænt kynferðisofbeldi og lagaumhverfið á netinu	6
Hver ber ábyrgð á stafrænu kynferðisofbeldi?	6
I. HLUTI: SÝNING MYNDARINNAR AF MÉR	8
Fagleg viðvera:	8
Hvað ef ungmenni segir mér frá stafrænni kynferðisofbeldis reynslu?	9
Þegar þolandinn er undir 15 ára aldri	10
Þegar þolandinn er 15 ára eða eldri	10
Þegar þolandinn er 18 ára eða eldri	11
Hvert er best að leita ef ég fæ ofbeldistengdar spurningar sem ég veit ekki svarið við?	11
Hvert er best að leita ef ég fæ kynlífstengdar spurningar sem ég veit ekki svarið við?	12
Hvaða skilgreiningar á ofbeldi er mælt með að ég að styðjist við?	12
Hvað verður svo um myndina?	13
Vertu hluti af lausninni: Tólf heilræði	13
II. HLUTI: EFNI MYNDARINNAR	16
FYRSTI HLUTI	16
Samantekt	16
Umræðuverkefni	16
Hvað ber að varast	17
ANNAR HLUTI	17
Samantekt	17
Umræðuverkefni	17
Hvað ber að varast	18
ÞRIÐJI HLUTI	19
Samantekt	19
Umræðuverkefni	19
Hvað ber að varast	20
FJÓRÐI HLUTI	20
Samantekt	20
Umræðuverkefni	21
Hvað ber að varast	21
Viðauki	22
Hvert er hægt að leita?	23

I. HLUTI: HUGMYNDAFRÆÐI OG BAKGRUNNUR

Formáli ritaður 2024:

Mikilvæg viðbót

Þegar *Myndin af mér* kom út árið 2018 var ekki búið að finna upp tækni sem auðveldar þolendum stafræns kynferðisofbeldis að taka niður myndefni af þeim sem dreift var í leyfisleysi. Sú tækni er nú aðgengileg fyrir fólk undir 18 ára á „[takeitdown](#)“ og fyrir 18 ára og eldri á „[stopncii.org](#)“. Þessi öflugu verkfæri ná yfir stóran hluta samfélagsmiðla og eyða viðkvæmu myndefni, sé þess óskað. Sé ekki búið að dreifa myndefninu má engu að síður nota áðurnefnd verkfæri til að búa til forvörn en þá eru upplýsingar um umrætt myndefni vistaðar svo að því getur aldrei verið deilt á viðkomandi samfélagsmiðlum. Um byltingu var að ræða fyrir þolendur stafræns kynferðisofbeldis og verulega lyftistöng fyrir réttarstöðu þeirra. Að því sögðu ná áðurnefnd verkfæri því miður ekki yfir allt internetið þegar þetta er ritað. Þau vefsvæði þar sem verið er að beita íslenska þolendur stafrænu kynferðisofbeldi lifa ennþá góðu lífi, svo söguþráður myndarinnar er því miður ennþá raunhæfur. Þó er mælt heilshugar með því að þau sem vinna með *Myndina af mér* kynni sér ofangreind verkfæri og ræði um þau í tengslum við sýningu myndarinnar og í þeim umræðum sem hún leiðir af sér.

Hvað er *Myndin af mér*?

Myndin af mér er tæplega hálf tíma löng stuttmynd sem framleidd var vorið 2018, eftir tæplega árs undirbúning. Þær Brynhildur Björnsdóttir og Þórdís Elva Þorvaldsdóttir¹ höfðu áður framleitt verðlaunuðu² stuttmyndirnar *Fáðu já!* og *Stattu með þér!* í samráði við Vitundarvakningu, sem var samstarfsverkefni þriggja ráðuneyta. *Myndin af mér* er sjálfstætt framhald og var styrkt af Jafnréttissjóði, Reykjavíkurborg, Landsbankanum og Vodafone. Markmið myndarinnar er að vekja athygli á svokölluðu stafrænu kynferðisofbeldi, skýra mörkin milli kynlífs og ofbeldis ásamt því að leggja áherslu á samþykki og ábyrgð í öllum nánum samskiptum, hvort sem þau gerast í netheimum eða raunheimum.

1 Betur er greint frá menntun og reynslu handritshöfundar í viðauka.

2 *Fáðu já!* vann til alþjóðlegra verðlauna á InSafe ráðstefnunni í Tallinn í Eistlandi 2013 sem besta fræðsluefnið. Sjálfstæða framhaldsmyndin *Stattu með þér!* var tilnefnd til Eddunnar 2015 sem besta barnaefnið.

Hvað er stafrænt kynferðisofbeldi?

Til stafræns kynferðisofbeldis og áreitni telst til dæmis að sýna eða dreifa nektarmyndum af öðrum í leyfisleysi, að senda óumbeðnar nektarmyndir og kynferðisleg skilaboð til annarra sem kæra sig ekki um það, að þrýsta á aðra að senda nektarmyndir eða beita hótunum í þeim tilgangi, að hóta öðrum að dreifa nektarmyndum af þeim, að dreifa fölsuðum nektarmyndir af öðrum eða hóta því, að nota nektarmyndir sem vopn til að hrella, hóta eða kúga fé af öðrum, o.s.frv. Listinn er ekki tæmandi enda tekur tæknin sífelldum breytingum og þar af leiðandi er stafrænt kynferðisofbeldi í örri þróun líka.

Þótt fólk af öllum kynjum geti orðið fyrir stafrænu kynferðisofbeldi er staðreyndin sú að meirihluti brotþola er kvenkyns³. Þá hefur rúmlega helmingur hinsegin fólks orðið fyrir áreitni og hatursorðræðu.⁴ Kynferðisofbeldi telst því til kynbundins ofbeldis, sem er birtingarmynd kynjamisréttis. Drengir og karlar verða líka fyrir kynferðisofbeldi og u.þ.b. tíundi hver skjólstæðingur Stígamóta er karlkyns. Ein af hverjum átta stúlkum og konum sem nú lifa hefur orðið fyrir nauðgun eða kynferðisofbeldi fyrir 18 ára aldur samkvæmt gögnum UNICEF. Ef kynferðisofbeldi á netinu er bætt við stækkar hópurinn í eina af hverjum fimm. Þótt algengara sé að brotið sé á konum þá hafa 240–310 milljónir drengja orðið fyrir nauðgun eða kynferðisofbeldi í æsku eða einn af hverjum ellefu. Talan hækkar í 410–530 milljónir ef kynferðisofbeldi á netinu er tekið með.⁵ Ýmislegt bendir til þess að karlar séu síður líklegir til að greina frá ofbeldi sem þeir verða fyrir og því kann tíðni þess að vera vanmetin. Samkvæmt upplýsingum frá lögreglustjóranum á höfuðborgarsvæðinu eru 95% allra gerenda í kynferðisbrotamálum karlkyns. Þar sem kynferðisofbeldi er birtingarmynd kynjamisréttis þarf að stuðla að jafnrétti allra kynja á öllum sviðum til að útrýma því. Mikilvægt er að hafa þessar staðreyndir í huga við sýningu á *Myndinni af mér* og í þeim umræðum sem skapast í kjölfarið.

Hvers vegna núna?

Meginmarkmið *Myndarinnar af mér* er að koma mikilvægri fræðslu til ungs fólks með hætti sem endurspeglar raunveruleika þeirra og menningu. Þar sem mörg ungmenni eiga kynferðisleg samskipti með aðstoð stafrænna miðla hefur þörfin fyrir að innlima netsamskipti í kynfræðslu barna orðið knýjandi. Forvarnir geta skipt sköpum enda eru upplýstir einstaklingar síður líklegir til að brjóta af sér, auk þess sem upplýst ungmenni eru líklegri til að vita hvenær á þeim er brotið og hvert þau geta leitað til að fá hjálp.

3 97% af íslenskum brotþolum eru kvenkyns samkvæmt bráðabirgðarniðurstöðum rannsakandans Hildar Friðriksdóttur við Háskólann á Akureyri á svokölluðu hreliklámi. Samkvæmt rannsóknarniðurstöðum samtakanna CCRI frá 2017 eru konur nær tvöfalt líklegri til að vera þolendur og karlar rúmlega tvöfalt líklegri til að vera gerendur í stafrænum kynferðisofbeldismálum. Sjá [hér](#).

4 Samkvæmt Mannréttindastofnun Evrópusambandsins, sjá [hér](#), sótt 3. desember 2024.

5 Stjórnarráðið sjá [hér](#), sótt 3. desember 2024.

Hverjar eru afleiðingar stafræns kynferðisofbeldis?

Afleiðingar stafræns kynferðisofbeldis geta verið gríðarlegar fyrir brotapolana. Þótt nekt sé ekkert til að skammast sín fyrir eigum við öll þann rétt að ráða því sjálf hvenær við erum nakin við treystum fyrir því. Að setja nektarmynd af einhverjum á netið í leyfisleysi er í raun sambærilegt og að afklæða viðkomandi á almannafæri, án samþykkis. Slík berstrípun væri brot við friðhelgi og sjálfsákvörðunarrétti einstaklingsins. Á internetinu magnast afleiðingarnar vegna þess hve hratt upplýsingar berast manna á milli. Því miður eru dæmi um að brotapolar fyllist vonleysi og fremji sjálfsvíg í kjölfar stafræns kynferðisofbeldis.⁶ Kynfrelsi hverrar manneskju felur í sér réttinn til að ákveða hvenær maður tekur þátt í kynferðislegu athæfi, hvort sem heldur er í eigin persónu eða í gegnum stafræna miðla. Þegar nektarmyndum er dreift í leyfisleysi strípar það brotapolana, í orðsins fyllstu merkingu, í almannarýminu og sviptir þá aukinheldur sjálfsákvörðunarréttinum yfir eigin líkama. Þrátt fyrir alvarleika brotanna er vitund um stafrænt kynferðisofbeldi enn ábótavant og hugtökin enn í mótun. Á Íslandi tóku lög um kynferðislega friðhelgi gildi árið 2021 en fram að því voru lög sem lúta að særðri blygðunarkennd og friðhelgi notuð til að rökstyðja saknæmi brotanna. Sífellt fleiri lönd hafa á undanförunum árum tekið upp sértæka löggjöf sem miðar að því að gera stafrænt kynferðisofbeldi að refsiverðu athæfi.⁷

Ótti íslenskra barna og unglunga við að nektarmyndir verði teknar af þeim í leyfisleysi og notaðar gegn þeim er nú þegar farinn að hindra sum þeirra í leik og starfi. Sá ótti er ekki úr lausu lofti gripinn, þar sem fleiri en eitt mál hefur komið upp sem varða óleyfilega myndatöku í búningsklefum.⁸

Hvað er sexting og hvað kemur það málinu við?

Sexting, sem inniber að skiptast á kynferðislegum smáskilaboðum sem fela í sér nektarmyndir, er viðtekinn hluti af kynhegðun margra ungmenna í dag en í daglegu tali er slíkt myndefni kallað „nudes“ og að birta eða senda slíkt kallað „að flexa“. Í rannsókninni Ungt fólk frá árinu 2021 kom fram að 31.9% stúlkna og 15.1% drengja í 10. bekk hafði sent einhverjum nektarmynd eða ögrandi mynd af sér í gegnum netið. Í sömu rannsókn frá árinu 2018 kom fram að 21,4% stúlkna og 4% drengja hafði sent myndina vegna þrýstings, ekki af fúsum og frjálsum vilja. Enn alvarlegra var að 6% stúlkna sögðust hafa sent myndina því þeim var hótad og þeim fannst þær ekki eiga annarra kosta vöð, ásamt 1% drengja. Samhliða því sem ungt fólk „flexar“ í vaxandi mæli, oftast sem hluti af daðri og tilraunum með sjálfsmyndina og kynverundina, hefur stafrænt kynferðisofbeldi einnig færst í aukana. Árið 2023 nefndu tæp 15% allra sem leituðu til Stígamáta að þau hefðu orðið fyrir stafrænu kynferðisofbeldi.

6 Stafrænt ofbeldi er lífshættulegt, UN Women, íslensk landsnefnd.

7 Sjá [hér](#). Sótt 3. desember 2024.

8 Lesa má fréttir af slíkum málum [hér](#) og [hér](#). Niðurstöður sóttar 10. janúar 2018.

Ýmissa ranghugmynda gætir um hvað stafrænt kynferðisofbeldi er sem mörg hver telja að það einskorðist við að ná sér niðri á annarri manneskju með dreifingu nektarmynda. Þetta er að einhverju leyti arfleifð orðsins „hefnarklám“ (revenge porn á ensku). Vissulega kemur fyrir að viðtakendur nektarmynda reynist ekki traustsins verðir og í sumum tilvikum verða nektarmyndir að vopni í ágreiningsmálum, t.d. eftir sambandsslit. Það er þó ekki eina leiðin fyrir nektarmyndir að komast í umferð án samþykkis þess sem á myndunum sést. Slíkum myndum getur einnig verið stolið af tölvuprjótum, þær geta verið falsaðar með aðstoð gervi-greindar og myndvinnsluforrita eða teknar án vitundar brotapolans, s.s. í búningsklefum eða í kynferðislegum aðstæðum. Þá geta þær verið afleiðing ofbeldis eða hótana, til dæmis í tilvikum þar sem nauðganir eru teknar upp og dreift á netinu, eða þegar gerendur eru í aðstöðu til að kúga brotþola til að senda sér nektarmyndir. Því er til mikils að vinna að hreinsa upp þann misskilning að stafrænt kynferðisofbeldi sé eingöngu afleiðing hefndarþorsta og er það eitt af markmiðum *Myndarinnar af mér*. Ekki einungis er hugmyndin um að bitrir fyrrverandi makar standi á bakvið allt stafrænt kynferðisofbeldi röng, heldur felur hugmyndin um hefnd í sér ákveðna þolendaskömmun. Hefnd er andsvar einstaklings eftir að búið er að brjóta gegn honum, til að rétta sinn hlut. Hugmyndin um „hefnarklám“ leiðir hugann að því að þolandinn hafi gert eitthvað á hlut gerandans áður en hann dreifði nektarmyndunum og ábyrgðin að einhverju leyti á herðum þolandans fyrir að hafa ögrað gerandanum eða reitt hann til reiði. Þessa hugmyndafræði þarf að uppræta og hvetja aðstandendur Myndarinnar af mér fólk til að hafa hugfast að hugtakanotkun sendir skilaboð og hefur mótandi áhrif á viðhorf.

Stafrænt kynferðisofbeldi og lagaumhverfið á netinu

Talið er að stafrænt kynferðisofbeldi velti háum fjárhæðum,⁹ án þess þó að hægt sé að færa þær til bókar enda blómstrar það á skuggahliðum internetsins þar sem langur armur laganna reynist bæði stuttur og þróttlítill. Samkvæmt upplýsingum frá lögreglunni eru vefsvæði þar sem nálgast má nektarmyndir af íslenskum brotapolum ekki einungis vistuð erlendis heldur er þeim haldið úti af einstaklingum sem notast við órekjanlega vafra. Þannig er nær ógerlegt að hafa hendur í hári þeirra. Jafnvel þótt hægt væri að hafa uppi á viðkomandi þyrfti landið þar sem síðan er hýst að hafa í gildi lög sem banna athæfi á borð við þetta. Það kann að koma á óvart að árið 2016 höfðu einungis 82 lönd af þeim 196 sem eru í samstarfi við alþjóðalögregluna Interpol samþykkt lög sem banna barnaníðsefni með sértækum hætti.¹⁰ Mun færri lönd hafa samþykkt lög sem gera stafrænt kynferðisofbeldi ólöglegt. Alþjóðaumhverfi internetsins gerir baráttuna gegn þessum brotum afar snúna, svo ekki sé meira sagt. Einmitt þess vegna geta forvarnir og fræðsla skipt sköpum.

9 Revenge porn: the industry profiting from online abuse, Dan Tynan, The Guardian, 2016. Niðurstaða sótt 13. janúar 2018.

10 Child Pornography: Model Legislation & Global Review, International Centre for Missing & Exploited Children (ICMEC), 2016.

Hver ber ábyrgð á stafrænu kynferðisofbeldi?

Þeir sem þekkja ekki þann möguleika að stofna til ástarsambands með aðstoð internetsins og vita þaðan af síður hvernig það er að vera unglingur á snapchat eða á TikTok og fleiri miðlum, hafa í sumum tilvikum tilhneigingu til að fordæma og álasa þolendum óleyfilegrar nektarmyndadreifingar með þeim orðum að viðkomandi hefði betur sleppt því að taka af sér djarfa mynd. Slík þolendaskömmun er ekki ýkja frábrugðin því að álasa brotapolu í nauðgunarmáli með því að hún hafi boðið hættunni heim þegar hún valdi að klæða sig í stutt pils. Staðreyndin er þó sú að fólk hefur rétt á því að tjá kynverund sína, hvort sem það felur í sér að klæða sig á tiltekinn hátt, daðra eða taka af sér djarfar ljósmyndir. Það veitir engum leyfi til þess að svipta viðkomandi kynfrelsinu eða sjálfsákvörðunarréttinum yfir eigin líkama. Ábyrgðin á kynferðisbroti, hvort sem það á sér stað í netheimum eða í raunheimum, liggur ávallt hjá þeim sem ákveður að fremja brotið, ekki þeim sem verður fyrir því. Staðreyndin er sú að kynferðisleg samskipti í netheimum eru komin til að vera og eru hluti af kynhegðun ungmenna í dag. Skila þarf skömminni af hvers kyns ofbeldi frá þolendum til gerenda. Ef fræðsla og opinská umræða um kynhegðun ungmenna í netheimum fer ekki fram er hættan sú að þolendur tilkynni ekki um brot né leiti sér aðstoðar, sem styrkir gerendur í þeirri trú að þeir komist óáreittir upp með brotin. Þannig er eitt af markmiðum Myndarinnar af mér að stuðla að mikilvægri umræðu um að sömu lögmál gildi innan netsins sem utan, þ.e. virðing fyrir kynfrelsi og sjálfsákvörðunarrétti annarra.

I. HLUTI: SÝNING MYNDARINNAR AF MÉR

(Hvenær, fyrir hverja, hvernig og undir handleiðslu hvers er best að sýna *Myndina af mér?*)

Sé myndin tekin til sýninga í menntastofnunum/félagsmiðstöðvum er starfsfólki á hverjum stað treyst fyrir því að meta aðstæður með tilliti til þess hvernig best er að standa að sýningu á henni. Að því sögðu er mælt með eftirfarandi:

1. HVENÆR?

Myndin af mér var frumsýnd 2018. Enn í dag á hún erindi til barna og ungmenna og hentar vel í vinnu við forvarnir gegn stafrænu ofbeldi. Í kjölfar sýningarinnar er mælt með að áhorfendum sé skipt upp í hópa fyrir umræður um innihald myndarinnar.

2. FYRIR HVERJA?

Myndin er fyrst og fremst ætluð unglingum á aldrinum 13-17 ára.

3. STÝRT AF HVERJUM?

Áhugasömum leiðbeinanda: Mikilvægt er að leiðbeinandinn, sem stýrir umræðum í kjölfar sýningu myndarinnar, sé áhugasamur um viðfangsefnið. Það er ekki skylda að sá leiðbeinandi komi úr röðum kennara. Ef skólahjúkrunarfræðingurinn, námsráðgjafi, skólasálfræðingurinn, starfsmaður félagsmiðstöðvar eða einhver annar úr starfslíði skólans/félagsmiðstöðvarinnar á auðveldara með að takast á við verkefnið er hvatt til þess.

Fagleg viðvera:

Það er engin skylda en gæti reynst gagnlegt að hafa einstakling með skilning á sálfræði (hvort sem það er skólasálfræðingur, félagsráðgjafi, námsráðgjafi eða einhver annar) við staddan við umræður eftir myndina, sé þess kostur. Þetta gæti komið sér vel ef sárár minningar rifjast upp fyrir einhverjum í áhorfendahópnum. Að öðrum kosti er gott ef slíkur fagaðili gæti verið tiltækur í kjölfar umræðanna, gerist þess þörf. Þá gæti verið gott að láta fulltrúa barnaverndaryfirvalda á staðnum vita af sýningu myndarinnar svo hægt sé að undirbúa möguleg viðbrögð.

4. HVERNIG?

Í blönduðum eða kynskiptum umræðuhópum: Eins og fram hefur komið beinist stafrænt kynferðisofbeldi fremur að stúlkum og stálpum en drengjum og þess vegna má leiða líkur að því að reynsluheimur og upplifun kynjanna af málefnum sé ólíkur. Þá er reynsla sumra fagaðila sem farið hafa með fræðslu um kynlíf og ofbeldi í skóla sú að drengir, stúlkur og stálp á unglingsaldri þori fremur að bera upp viðkvæmar spurningar ef þau eru í hópi einstaklinga af sama kyni, eða því kyni sem þau finna meiri samleið með, heldur en ef þau eru í blönduðum

hópi. Mikilvægt er að geta rætt um kynferðisofbeldi sem birtingarmynd kynjamisréttis án þess að nemendum líði eins og verið sé að skipa þeim í andstæðar fylkingar (strákarnir upplifi sig sem gerendur og stelpurnar og stálpin sem þolendur) og fari í vörn af þeim sökum. Þetta er enn ein ástæða þess að það gæti reynst vel að aðgreina hópana. Blandaðir hópar geta þó líka alið af sér gagnlegar umræður þar sem skipst er á ólíkum sjónarmiðum, svo hverjum og einum skóla/félagsmiðstöð er í sjálfsveld sett að meta hvor aðferðin er talin eiga betur við.

Nafnlausar spurningar gætu reynst vel til að eyða feimni. Þá skrifa nemendur nafnlausa spurningu á blað eða með aðstoð appa á borð við Slido sem leiðbeinandinn svarar í upphafi eða lok umræðnanna. Þessi aðferð gæti gert einhverjum nemendum kleift að spyrja spurninga sem þeir myndu annars ekki vilja spyrja fyrir framan aðra.

Hvað ef ungmenni segir mér frá stafrænni kynferðisofbeldis reynslu?

Viðbrögðin verða eflaust eins misjöfn eins og áhorfendurnir eru margir. Þó má gera ráð fyrir því að myndin veki upp spurningar og umræður um kynlíf, ofbeldi og samtímann — til þess er leikurinn gerður. Þá er ekki útilokað að einhver sem orðið hafa fyrir ofbeldi rjúfi þögnina um eigið ástand. Það mikilvægasta sem hafa ber í huga er tilkynningaskylda almennings og þeirra sem vinna með börnum undir 18 ára aldri ef upp kemur sá grunur að barn sé beitt ofbeldi eða harðræði.¹¹ Segi barn frá ofbeldi (stafrænu eður ei), eða gefi í skyn að það verði fyrir ofbeldi, ber hinum fullorðna að tilkynna það til Barnaverndarþjónustu í síma 112 eða á netspjallið 112.is Mikilvægt er að lofa barninu ekki trúnaði, því það er beinlínis skylda að rjúfa trúnaðinn og láta yfirvöld vita ef grunur leikur á að barn sé þolandi ofbeldis.

Eftirfarandi upplýsingar gæti verið gott að koma á framfæri til barns sem beitt hefur verið ofbeldi af þessu tagi:

Ef þú verður fyrir stafrænu kynferðisofbeldi er mikilvægt að þú fáir þá aðstoð sem þú átt skilið. Enginn verðskuldar að þurfa að glíma við afleiðingar ofbeldis einn síns liðs. Sé málið tilkynnt til barnaverndaryfirvalda getur þú fengið aðstoð sérfræðinga við að vinna úr reynslu þinni og líða betur. Ef þú ert ekki reiðubúin/n að málið verði að lögreglumáli er reynt að taka tillit til vilja þíns. Þeim mun eldri sem þú ert, þeim mun meiri líkur eru á að sjónarmið þitt sé virt. Mikilvægast er að þú fáir hjálpina sem þú verðskuldar.

¹¹ Skv. 16. og 17. gr. barnaverndarlaga, 2002 nr. 80 10. maí.

Þegar þolandinn er undir 15 ára aldri

Sé barnið undir 15 ára og vilji vita hvað myndi gerast ef lögreglan tæki mál þeirra til rannsóknar, er svarið eftirfarandi:

Ef þú ert undir 15 ára þegar þú verður fyrir stafrænu kynferðisofbeldi er líklegast að skýrslutakan (þar sem þú lýsir því sem kom fyrir þig) fari fram í húsi sem kallast Barnahús. Þar segir þú starfsmanni Barnahúss söguna þína, í einrúmi.

Eftir það er þér boðin hjálp í Barnahúsi við að vinna úr tilfinningum þínum vegna brotsins, eins lengi og þörf krefur, eða þangað til þér er farið að líða betur. (Búi barnið á höfuðborgarsvæðinu er því boðið að koma í Barnahús til að fá þessa hjálp en búi það utan höfuðborgarsvæðisins kemur sérfræðingur frá Barnahúsi til þess.)

Ef sá sem framdi brotið gegn þér var eldri en 15 ára þegar hann beitti ofbeldinu sér lögreglan yfirleitt um að rannsaka málið en ef gerandinn er yngri en 15 ára sjá barnaverndaryfirvöld eingöngu um málið.

Þegar lögreglan er búin með rannsókn sína (ef gerandinn var eldri en 15 ára) fær Ríkissaksóknari málið þitt í hendur. Ríkissaksóknari skoðar öll gögn í málinu og tekur ákvörðun um hvort gefin sé út ákæra eða ekki.

Ef gefin er út ákæra fer málið fyrir dómstól, þar sem dómarar ákveða hvort sá sem beitti ofbeldinu er fundinn sekur eða ekki. Þú þarft ekki að mæta í dómssalinn og segja söguna þína aftur.

Þegar þolandinn er 15 ára eða eldri

Sé barnið á aldrinum 15-18 ára og vill vita hvað myndi gerast ef lögreglan tæki mál þeirra til rannsókna, er svarið eftirfarandi:

Ef þú ert 15 ára eða eldri þegar þú verður fyrir stafrænu kynferðisofbeldi er líklegt að skýrslutakan (þar sem þú lýsir því sem kom fyrir þig) fari fram á lögreglustöð. Eftir það átt þú rétt á hjálp í Barnahúsi við að vinna úr tilfinningum þínum vegna brotsins, eins lengi og þörf krefur, eða þangað til þér er farið að líða betur. (Búi barnið á höfuðborgarsvæðinu er því boðið að koma í Barnahús til að fá þessa hjálp en búi það utan höfuðborgarsvæðisins kemur sérfræðingur frá Barnahúsi til þess.)

Ef sá sem framdi brotið gegn þér var eldri en 15 ára þegar hann beitti ofbeldinu sér lögreglan yfirleitt um að rannsaka málið, en ef gerandinn er yngri en 15 ára sjá barnaverndaryfirvöld eingöngu um málið. Þegar lögreglan er búin með rannsókn sína (ef gerandinn var eldri en 15 ára) fær Ríkissaksóknari málið þitt í hendur.

Ríkissaksóknari skoðar öll gögn í málinu og tekur ákvörðun um hvort gefin sé út ákæra eða ekki. Ef gefin er út ákæra fer málið fyrir dómstól, þar sem dómarar ákveða hvort sá sem beitti

ofbeldinu er fundinn sekur eða ekki. Þú þarft að mæta í dómssalinn og segja sögu þína aftur, fyrir framan dómarann. Þér til halds og trausts verður sama manneskjan og hefur veitt þér aðstoð í Barnahúsi, og/eða manneskja sem hefur það hlutverk að styðja við bakið á þér og gæta réttar þíns, sem kallast réttargæslumaður. Markmiðið er að þú fái aðstoðina sem þú átt skilið á öllum stigum ferlisins.

Þegar þolandinn er 18 ára eða eldri

Tilkynni einstaklingur sem er 18 ára eða eldri til lögreglunnar um að hann hafi verið beittur stafrænu kynferðisofbeldi fer samskonar ferli fram og hjá 15-18 ára aldurshópnum, nema að þjónusta Barnahúss stendur viðkomandi ekki til boða. Hann/hún/hán getur þó fengið ókeypis viðtöl í Stígamótum (fyrir öll kyn), í Bjarkarhlíð (fyrir öll kyn), eða í Kvennaathvarfinu (fyrir konur og stúlkur) sé viðkomandi í Reykjavík. Á Akureyri þjónustar Bjarmahlíð þolendur ofbeldis yfir 18 ára aldri en einnig ungmenni á aldrinum 16-18 ára í samstarfi við barnaverndarnefnd. Þar er einnig Aflið, sem veitir ráðgjöf til þolenda og aðstandenda þeirra og býður upp á fjarþjónustu fyrir fólk af öllu landinu, símleiðis eða með fjarfundarbúnaði. Þá geta þolendur alls staðar notfært sér *Sjúkt spjall* og haft samband við 112 (bæði símleiðis og á netinu) ef myndrænt kynferðisbrot hefur verið framið og skjótra viðbragða er þörf við að tilkynna og hefta útbreiðslu myndefnis sem komið er í leyfislausa dreifingu.

Hvert er best að leita ef ég fæ ofbeldistengdar spurningar sem ég veit ekki svarið við?

Upplýsingaveitur um ofbeldi eru til dæmis:

- Vefsíða 112 um stafrænt og myndrænt kynferðisofbeldi: <https://www.112.is/ofbeldi/nektarmyndir>
- Sjúkt spjall – nafnlaust netspjall fyrir ungmenni til að ræða áhyggjur af samböndum, samskiptum eða ofbeldi: <https://sjukast.is/sjuktspjall/>
- Stopp ofbeldi
- Fræðslufirlit Menntaklifs um efni tengt ofbeldi, kynferðisofbeldi, jafnrétti o.fl.
- Stígamót: www.stigamot.is, sími 562-6868
- Bjarkarhlíð
- Bjarmahlíð
- Kvennaathvarf: www.kvennaathvarf.is, sími 561-1205
- Aflið
- Neyðarmóttakan
- Barnaheill
- Umboðsmaður barna
- Vefur Heilsugæslunnar: <https://www.heilsuvera.is/efnisflokkar/ofbeldi-og-vanraeksla/tegundir-ofbeldis/>

Hvert er best að leita ef ég fæ kynlífstengdar spurningar sem ég veit ekki svarið við?

Spurningum nemenda um kynlíf er best svarað með virðingu að leiðarljósi, bæði fyrir spyrjandanum og viðfangsefninu. Ef leiðbeinandinn sem stýrir umræðunni veit ekki svarið við tiltekinni spurningu er betra að játa fáfræði sína en að segja eitthvað sem gæti reynst rangt. Enginn er útlærður í þessum fræðum og engin skömm að því að hafa ekki öll svör í handraðanum.

Til eru frábærar upplýsingaveitir um kynlíf og kynheilbrigði fyrir ungt fólk á íslensku, svo sem:

- [Samantekt Stígamóta á bókum, vefsíðum, hlaðvarpi og sjónvarpsþáttum um kynlíf og kynfræðslu](#)
- [Vefur Heilsuveru](#) um kynlíf og kynheilbrigði
- [Kynlíf á vef Sjúkrar ástar](#)
- [Kynfræðsla.net](#)
- [Hinsein frá ö til a](#)
- [Unglingavefur Heilsugæslunnar](#)

Hvaða skilgreiningar á ofbeldi er mælt með að ég að styðjist við?

Hér eru þær skilgreiningar á ofbeldi sem leiðbeinendum er ráðlagt að styðjast við:

Stafrænt kynferðisofbeldi: Til stafræns kynferðisofbeldis og áreitni telst til dæmis að sýna eða dreifa nektarmyndum af öðrum í leyfisleysi, að neita að eyða nektarmyndum sem manni var treyst fyrir, að senda óumbeðnar nektarmyndir og kynferðisleg skilaboð til annarra sem kæra sig ekki um það, að þrýsta á aðra að senda nektarmyndir eða beita hótunum í þeim tilgangi, að hóta öðrum að dreifa nektarmyndum af þeim, að dreifa fölsuðum nektarmyndir af öðrum eða hóta því, að nota nektarmyndir sem vopn til að hrella, hóta eða kúga fé af öðrum, o.s.frv. Listinn er ekki tæmandi enda tekur tæknin sífelldum breytingum og þar af leiðandi er stafrænt kynferðisofbeldi í örri þróun líka.

Kynbundið ofbeldi: Ofbeldi á grundvelli kynferðis sem leiðir til eða gæti leitt til líkamlegs, kynferðislegs eða sálræns skaða eða þjáninga þolanda, einnig hótun um slíkt, þvingun eða handahófskennd svipting frelsis, bæði í einkalífi og á opinberum vettvangi.¹² Einnig er talað um kynbundið ofbeldi ef meirihluti brotamanna eru karlkyns og meirihluti brotaþola eru konur eða kvár, eins og raunin er með kynferðisofbeldi.

¹² Samkvæmt lögum um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla 2008 nr. 10 6. mars.

Kynferðisleg misnotkun á barni/kynferðisofbeldi gegn barni: Er misnotkun fullorðins einstaklings á líkamlegu og andlegu þroskaleysi barns til að fá barnið til þátttöku í kynferðislegu athæfi, óháð vilja þess. Kynferðislegt athæfi getur falist í orðum (s.s. kynferðislegt tal til barns, ýmist í eigin persónu eða í gegnum tölvu/síma/önnur samskiptatæki), myndbirtingum (s.s. að sýna barni klámefni eða taka klámfengnar myndir/myndskeið af barninu), snertingum (s.s. ef brotamaðurinn lætur barnið snerta sig sjálft, brotamanninn og/eða annan einstakling kynferðislega) og kynmökum (s.s. munnmök, samfarir um leggöng og/eða endaparmsmök, ýmist með líkamshluta, t.d. fingrum eða getnaðarlim, eða hlut). Þá miðast kynferðislegur lögdur á Íslandi við 15 ára aldur. Ólöglegt er að einstaklingur yfir 18 ára eigi í kynferðislegum samskiptum við barn sem er undir 15 ára, óháð því hvort barnið gaf samþykki sitt eða ekki.

Hvað verður svo um myndina?

Árið 2024 varð *Myndin af mér* hluti af vefnum *Ég veit* sem er vefur sem fjallar um ofbeldisforvarnir eins og meðal annar stafrænt ofbeldi. Vefurinn er hýstur hjá Miðstöð menntunar og skólaþjónustu og þá voru þessar leiðbeiningar einnig uppfærðar.

Vertu hluti af lausninni: Tólf heilræði

Mælt er með að þau ungmenni sem horfi á *Myndina af mér* fái einnig í hendur heilræðin tólf, sem auðvelda öllum að gerast hluti af lausninni gegn þeim vanda sem [stafrænt kynferðisofbeldi](#) er. Þau eru eftirfarandi (og þau má einnig nálgast á heimasíðunni)

1. EKKI DREIFA NEKTARMYNDUM SEM VORU EKKI ÆTLAÐAR ÖÐRUM

Að dreifa nektarmyndum án leyfis þess sem a myndefninu sést er gróft brot, sem getur haft langvarandi áhrif á líf viðkomandi. Að skoða nektarmynd sem var ekki ætluð þér er innrás í líf manneskjunnar sem á myndinni sést. Ef þú gerir slíkt ertu að taka þátt í stafrænu kynferðisofbeldi.

2. EKKI FALSA NEKTARMYNDIR AF ÖÐRUM

Gervigreind er stórkostlegt verkfæri en getur eyðilagt líf annarra ef það er notað með skaðlegum hætti. Falsaðu aldrei nektarmyndir af öðrum, ekki einu sinni í gríni.

3. NEKTARMYNDIR AF EINSTAKLINGUM UNDIR 18 FLOKKAST SEM BARNANÍÐSEFNI

Þótt kynferðislegur lögdur á Íslandi sé 15 ára er samt ólöglegt að taka/dreifa kynferðislegu myndefni af einstaklingi undir lögdri, bæði samkvæmt íslenskum og alþjóðlegum lögum. Þetta þýðir að einstaklingar undir 18 ára njóta meiri lagaverndar á netinu hvað nektarmyndir varðar en einstaklingar sem hafa náð lögræðisaldri.

4. VERTU TRAUSTSINS VIRÐI

Ef einhver sem treystir þér sendir þér nektarmynd, vertu þá traustsins virði. Ekki áframsenda myndina eða sýna vinum þínum hana og ekki setja hana á netið. Myndin var ætluð þér, ekki öðrum.

5. VERTU MEÐVITUÐ/AÐUR UM NETÖRYGGI

Engin tækni er 100% örugg, ekki einu sinni öpp sem „eyða“ myndefninu á nokkrum sekúndum (líkt og Snapchat/ TikTok og fleiri öpp.) Ef nektarmyndir af þér fara á flakk er það ekki þér að kenna. Þú átt skilið hjálp.

6. EKKI SENDA NEKTARMYNDIR NEMA VILJI SÉ FYRIR HENDI

Að senda öðrum nektarmyndir, sem kæra sig ekki um að fá slíkt efni, flokkast undir kynferðislega áreitni. Vertu viss um að manneskjan sem þú ætlar að deila nektarmynd með hafi áhuga á slíkum samskiptum, áður en þú sendir.

7. SNAPCHAT/TIKTOK OG SAMBÆRILEG ÖPP „EIGA“ MYNDIRNAR ÞÍNAR

Samkvæmt reglum frá 2015 á Snapchat /TikTok allar myndir og myndskeið sem send eru með aðstoð appsins um alla framtíð.

8. HORFÐU GAGNRÝNUM AUGUM Á KLÁMVÆÐINGU

Ef þér finnst þú vera undir pressu að flexa, þá er vandamálið ekki hjá þér heldur í viðhorfum sem búa til slíkar ranghugmyndir. Þú hefur rétt á að vera eins og þér líður best.

9. ÞVINGUN ER ALDREI Í LAGI

Ef einhver reynir að þvinga þig til að taka þátt í kynferðislegum samskiptum, t.d. að senda nektarmynd eða gera eitthvað annað sem þú ert ekki til í, getur það verið lögbrot. Þú átt alltaf rétt á að draga mörk sem aðrir eru skyldugir til að virða – á sama hátt og þú verður að virða mörk annarra.

10. TILKYNNTU UM KYNFERÐISLEGA ÁREITNI

Ef þú ert undir 18 ára aldri og einhver fullorðinn sendir þér nektarmyndir eða kynferðisleg skilaboð sem þú kærir þig ekki um áttu rétt á að fá hjálp, enda er um kynferðisbrot í þinn garð að ræða. Slík aðstoð býðst ef þú tilkynnir um málið, til dæmis með því að nota ábendingalínuna hjá [Barnaheill](#). Sama gildir ef þú ert orðin/n 18 og þú kærir þig ekki um myndefnið/skilaboðin sem þér voru send. Enginn hefur rétt á að áreita þig kynferðislega.

11. SETTU ÁBYRGÐINA Á RÉTTAN STAÐ

Ef nektarmyndir eða aðrar viðkvæmar ljósmyndir fara á netið á án samþykkis þess sem á myndunum sést liggur ábyrgðin hjá þeim sem dreifði myndunum (gerandanum), ekki hjá þeim sem varð fyrir því (þolandanum).

12. EKKI DRUSLUSKAMMA

Það er ekkert óeðlilegt við nekt eða við það að hafa áhuga á kynlífi. Allir eru naktir undir fötunum og kynferðislegur áhugi er hluti af kynheilbrigði. Það er ekkert til að skammast sín fyrir. Hins vegar liggur skömmin á kynferðisbrotum hjá þeim sem þau fremja – til dæmis hjá þeim sem ákveða að taka, dreifa, geyma eða falsa nektarmyndir af öðrum í leyfisleysi.

II. HLUTI: EFNI MYNDARINNAR

Yfirlit yfir Myndina af mér skipt niður eftir köflum

FYRSTI HLUTI

Samantekt:

Í upphafi sjáum bregða fyrir helstu persónum myndarinnar: Ylfu, sem er nýflutt til Reykjavíkur frá Akureyri, Snædís frænku hennar, Dabbý vinkonu Snædísar, Andra fyrrverandi kærasta Ylfu, snappstjörnunni Grími og besta vin hans, Aroni. Öll eiga þau það sameiginlegt að vera að hefja nám við sama framhaldsskólann á vorönn.

Ylfa mætir í nýja framhaldsskólann á fyrsta degi vorannarinnar og rekst á Andra, fyrrverandi kærasta sinn í anddyrinu, þeim báðum til ama. Snædís tekur hana upp á arma sína, sýnir henni mötuneytið og segir henni frá öðrum nemendum, þ.á m. Aroni og Grími (sem er vinsæll tónlistarsnappari með rúmlega tuttugu þúsund fylgjendur). Aron, sem safnar nektarmyndum af skólasystur sínum, sýnir strax áhuga á að eignast nektarmynd af „nýju stelpunni“ (Ylfu). Snædís kynnir Ylfu fyrir Dabbý, vinkonu sinni, sem gefur í skyn að Ylfa ætti bara að senda Aroni nektarmynd strax því það sé skárri en að hann sé að „suða í manni í marga mánuði“. Þegar Ylfa kveðst ekki vilja senda strák sem hún þekkir ekki nektarmynd bregst Dabbý ókvæða við og heldur því fram að nektarmyndir verði ekkert vandamál fyrir þeirra kynslóð í framtíðinni, enda sé nekt ekkert til að skammast sín fyrir. Eftir að hún er farin segir Snædís Ylfu frá því að Dabbý hafi orðið fyrir stafrænu kynferðisofbeldi tveimur árum áður og að nektarmyndir af henni séu aðgengilegar á heimasíðu sem kallast *Swapsluts*, þar sem grófar og ljótar athugasemdir eru skrifaðar um hverja mynd.¹³ Í millitíðinni uppgötva Grímur og Aron að fyrrum keppandi í Ungfrú Ísland sé byrjuð í skólanum, hin glæsilega Anna Marín. Aron, sem ákveður samstundis að reyna að komast yfir nektarmynd af henni, notfærir sér frægð Gríms og kallar hana að borðinu þeirra. Grímur og Anna Marín eiga í stuttu og vandræðalegu samtali. Í fyrstu frímínútum dagsins rekst Ylfa á Snædís og Dabbý, sem segja henni frá því að einhver hafi auglýst eftir nektarmyndum af Ylfu á *Swapsluts*. Ylfu er brugðið en Dabbý glottir og segir að hún ætti nú ekki að þurfa að hafa neinar áhyggjur, það séu hvort eð er ekki til neinar nektarmyndir af henni, er það nokkuð? Ylfa þegir en hugur hennar reikar til fjarsambandsins sem hún átti við Andra, þar sem þau fækkuðu bæði fötum fyrir framan vefmyndavél.

Umræðuverkefni:

- Hvað finnst ykkur um nektarmyndasöfnun Arons?
- Ef maður myndi ekki biðja ókunnuga manneskju um að afklæðast fyrir framan mann, er eitthvað öðruvísi að biðja fólk sem maður þekkir ekki neitt um nektarmynd?

¹³ Byggt á sambærilegri heimasíðu sem íslenskum yfirvöldum hefur reynst ógerningur að loka þrátt fyrir að þar megi finna nektarmyndir af íslenskum börnum niður í 12 ára. Ákveðið var að breyta nafninu á heimasíðunni í myndinni af virðingu við brotabola.

- Haldið þið að öll myndu þora að segja nei við slíkri beiðni? Ef einhver segir nei, er þá í lagi að endurtaka spurninguna ítrekað (þ.e. suða.)?
- Er einhvern tíma í lagi að beita aðra þrýstingi um að taka þátt í einhverju kynferðislegu?
- Vitið þið um dæmi þar sem einhver hefur beitt, eða orðið fyrir, slíkum þrýstingi?
- Hvað finnst ykkur um heimasíður á borð við Swapsluts, þar sem stafrænu kynferðis- ofbeldi er beitt og nálgast má ólöglegar nektarmyndir?
- Hvernig myndi ykkur líða ef ljósmynd af ykkur (eða einhverjum sem ykkur þykir vænt um) yrði sett inn á slíka síðu?
- Hvert mynduð þið snúa ykkur?

Hvað ber að varast?

Að missa umræðurnar út í „gráa svæðið“. Liggi skýrt samþykki ekki fyrir má enginn dreifa, áframsenda eða sýna öðrum nektarmynd sem viðkomandi var treyst fyrir. Sama gildir um að senda öðrum nektarmynd af sér, það er ekki í lagi ef viðtakandinn hefur ekki sýnt áhuga á kynferðislegum samskiptum. Ákveði einhver að senda öðrum einstaklingi nektarmynd er sá hinn sami ekki sjálfkrafa að samþykkja að annað fólk fái líka að sjá myndina. Hafi annað ekki verið sérstaklega rætt og samþykkt ber ávallt að ganga út frá trúnaði og friðhelgi þegar nekt er annars vegar. Ennþá mikilvægara er að hafa hugfast að nektarmyndir af einstaklingum undir 18 ára aldri flokkast sem barnaníðsefni samkvæmt alþjóðalögum og að dreifing slíkra mynda gæti haft alvarlegar lagalegar afleiðingar. Þá er ekki í lagi að beita fólk þrýstingi um að taka þátt í kynferðislegu athæfi eða vanvirða mörk manneskju sem er búin að segja nei.

Hvað ber að varast?

„Drusluskömmun“ (e: slut-shaming), þ.e. að umræðurnar þróist út í að þeir sem taki af sér nektarmyndir geti sjálfum sér um kennt ef myndunum er dreift. Benda má á að samskonar rök voru lengi notuð gegn nauðgunarþolendum, að ef þeir klæddu sig eða hegðuðu sér með tilteknum hætti þá gætu þeir sjálfum sér um kennt ef aðrir beittu þá ofbeldi. Staðreyndin er sú að sá sem dreifir nektarmyndum án leyfis þess sem á myndunum sést er að beita stafrænu kynferðisofbeldi. Líkt og með allt ofbeldi er það gerandinn sem ber ábyrgð á brotinu, ekki þolandiinn sem fyrir því verður.

ANNAR HLUTI

Samantekt:

Grímur, sem er nýkominn heim úr skólanum, fær snapp frá Önnu Marín, sem vill að þau skiptist á nektarmyndum og sendir honum djarfar myndir. Grímur lætur til leiðast og afklæðist. Á sama tíma er Ylfa að klára fyrsta skóladaginn og er boðið far heim af Snædísí og Dabbýju. Þegar hún sest inn í bílinn réttir Dabbý henni símann sinn glottandi og segir

henni að einhver hafi boðið 20.000 kr fyrir nektarmynd af Ylfu. Ylfu bregður og hrökklast út úr bílnum. Hún íhugar að hringja í Andra, einu manneskjuna sem gæti átt nektarmyndir af henni. Hugur hennar reikar til kvöldsins þegar þau fækkuðu fötum fyrir framan vefmyndavél og hvernig hún tók skýrt fram að þetta væri í trúnaði, þeirra í milli.

Samhliða þessu fær Grímur óhugnanleg skilaboð, sem leiða í ljós að Anna Marín var ekki sú sem hún sagðist vera. Grímur fær sent kynferðislegt myndskeið af sjálfum sér, sem hann taldi sig vera að senda til Önnu Marínar. Myndskeiðinu fylgir hótun um að því verði dreift. Grímur hringir í áfalli í Aron og spyr hann hvort hann sé að hrekkja sig. Aron kemur af fjöllum og neitar því.

Ylfa, sem er komin heim til sín, reynir að ná í Andra, sem svarar ekki símanum. Hún sendir honum sms og biður hann um að hringja í sig, málið sé áríðandi. Hugur hennar reikar til kvöldsins þegar þau hættu saman. Þau voru í partíi þar sem Andri kom að Ylfu í sleik við aðra stelpu inni á baðherbergi. Þegar Andra brá og fannst hann vera svikinn bætti Ylfa gráu ofan á svart með því að saka hann um að vera með „fordóma“. Andri rauk í burtu og sambandinu lauk eftir þetta.

Í nútímanum situr Ylfa í herbergi sínu, fyrir framan tölvuna. Hún fær áfall þegar hún sér að auglýsingin á Swapsluts hefur borið árangur og að einhver er búinn að setja inn nektarmynd af henni ásamt því að skrifa ljótar athugasemdir við hana. Hún þekkir strax myndina, sem varð til þegar hún fækkaði fötum fyrir Andra.

Umræðuverkefni:

- Hvað kom fyrir Grím í þessum hluta myndarinnar?
- Hvernig mynduð þið bregðast við ef þetta kæmi fyrir ykkur eða vin ykkar/vinkonu? Rökstyðjið.
- Hvað kom fyrir Ylfu í þessum hluta myndarinnar?
- Hvernig mynduð þið bregðast við ef þetta kæmi fyrir ykkur eða vin ykkar/vinkonu? Rökstyðjið.

Hvað ber að varast?

Að umræðurnar þróist út í að Grími og Ylfu sé álasað fyrir brotin sem framin eru gegn þeim. Hótanir og leyfislaus dreifing nektarmynda (í þessu tilviki af barni undir lögaldri) eru hvort tveggja skýr lagabrot sem gerandinn einn ber ábyrgð á. Komi það ekki upp í umræðunum er mælt með því að þátttakendum sé bent á að þegar kynferðisbrot er framið þurfi að gera Barnahúsi/lögreglunni viðvart, svo hægt sé að hefja rannsókn á málinu og veita þólandanum viðeigandi aðstoð.

ÞRIÐJI HLUTI

Samantekt:

Grímur fær hótun frá aðilanum sem þóttist vera Anna Marín um að ef hann greiði ekki 100.000 kr. fari myndskeiðið af honum í dreifingu. Samhliða þessu þróast tilfinningar Ylfu yfir því að nektarmynd af henni hafi verið sett á Swapsluts úr því að vera áfall yfir í að vera reiði. Hún grefur upp nektarmynd sem hún á af Andra og setur hana inn á Swapsluts ásamt fullu nafni Andra og þeim ummælum að hann sé fáviti sem dreifir nektarmyndum í leyfisleysi. Að því loknu grætur hún sig í svefn.

Næsti dagur rennur upp og Grímur stendur taugaveiklaður við bensínstöð, með peninga í poka. Hann fær skilaboð frá kúgaranum sínum sem skipar honum að setja pokann í rusla-tunnu. Grímur hlýðir. Í ljós kemur að Aron er að taka upp myndskeið af Grími, flissandi bakvið vegg. Þegar Grími verður ljóst að Aron hefur verið að hrella sig verður hann brjáláður, ræðst á Aron og tuskar hann til.

Í sömu andrá vaknar Ylfa með andfælum. Hún rýkur að tölvunni og sér að ýmsir eru búnir að skrifa andstyggileg ummæli og hótanir við nektarmyndina sem hún setti inn af Andra. Dyrabjallan hringir og fyrir utan stendur Andri sjálfur, grunlaus. Hann segir Ylfu að hann hafi gleymt símanum sínum í sundi kvöldið áður en hafi verið að sækja hann rétt í þessu. Hann spyr hana hvað sé svona áriðandi og Ylfa svarar með því að spyrja hann á móti hvort 20.000 kr. hafi verið nóg fyrir hann til að svíkja loforð. Andri veit ekkert hvað hún er að tala um og segist hvorki hafa svikið nein loforð né lekið neinum nektarmyndum af henni. Hins vegar hafi hann farið með tölvuna sína í viðgerð til nemanda í skólanum sem hafi hafi gert við hana „svart“. Ylfa áttar sig á að hún gerði risavaxin mistök þegar hún hefndi sín á röngum aðila. Hún hrökklast inn og skellir hurðinni á nefið á Andra, sem botnar ekkert í neinu. Ylfa brotnar saman og grætur.

Umræðuverkefni:

Hvað finnst ykkur um það sem Ylfa gerði í þessum hluta myndarinnar? Réttlætir eitt brot að annað brot sé framið? Hvaða afleiðingar haldið þið að það hafi þegar þolendur eru nefndir með fullu nafni, eða eru sakaðir um glæp, líkt og Ylfa gerði við Andra á Swapsluts síðunni? Hvernig haldið þið að Ylfu hafi liðið þegar hún uppgötvaði að hún hefndi sín á röngum aðila? Hvað finnst ykkur um það sem Aron gerði í þessum hluta myndarinnar? Ef tilgangurinn er að grínast í einhverjum, hversu langt má þá ganga? Hvernig fannst ykkur viðbrögð Gríms og hvernig mynduð þið sjálf bregðast við ef einhver kæmi svona fram við ykkur?

Hvað ber að varast?

Að umræðan leiðist út í réttlætningar á ofbeldi. Vissulega er skiljanlegt að Ylfa hafi reiðst þegar hún taldi Andra hafa brotið gegn sér en það gefur henni ekki rétt á að fremja samskonar brot gegn Andra eða saka hann um glæpsamlegt athæfi. Þá ber einnig að varast að „húmor“ eða „grín“ sé notað til að réttlæta hegðun Arons í garð Gríms. Hótanir og tilraunir til fjárkúgunar eru hvort tveggja lögbrot, burtséð frá því í hvaða tilgangi það er gert.

FJÓRÐI HLUTI

Samantekt:

Andri mætir í skólann næsta dag. Allir skólafélagar hans hafa séð nektarmyndina af honum og lesið athugasemd Ylfu um að hann dreifi nektarmyndum af öðrum í leyfisleysi. Andri fær illar augngotur og svívirðingar á göngum skólans, auk þess sem hótanir og skammir streyma inn í símann hans í formi skilaboða. Í sömu andrá fær Ylfa sér sæti í mötuneytinu. Aron, sem er búinn að sjá nektarmyndina af Ylfu, ákveður að niðurlægja hana með því að líkja eftir stellingunni sem hún var í á myndinni og grípur utan um hana aftan frá. Grímur kemur Ylfu til varnar og rífur Aron af henni, öskrandi hvað sé eiginlega að honum. Ylfa sakar Aron um að hafa auglýst eftir nektarmyndum af henni á Swapsluts en Aron lýsir sig saklausan af því. Í miðjum hamaganginum játar Dabbý að hafa sett inn auglýsinguna því hana langaði að lækka rostann í Ylfu, sem henni fannst hafa gefið í skyn að það væru bara „druslur sem tækju af sér nektarmyndir“. Dabbý bætir við að hún hafi þó aldrei átt von á því að auglýsingin myndi leiða til þess að nektarmynd af Ylfu færi í umferð, það var aldrei ætlun hennar. Skyndilega brjótast út slagsmál í nærliggjandi rými og allir þeysast þangað. Þar situr Andri klovvega ofan á strák sem hefur ekki sést í myndinni áður (Ívar, 20 ára). Andri segir Ylfu að Ívar sé sá sem hafi stolið myndunum af henni úr tölvunni hans og sett á netið í von um að græða á þeim. Dabbý dregur Ylfu afsíðis og biður hana afsökunar á að hafa falsað auglýsinguna sem dró þennan dilk á eftir sér. Hún býður Ylfu aðstoð ef hún vilji leggja fram kæru, því sjálf hafi hún reynslu af því.

Ylfa og Dabbý virða fyrir sér lögreglustöðina á Hverfisgötu og draga djúpt andann áður en þær halda inn. Þar segir Ylfa við móttökustarfsmanninn að hún vilji leggja fram játningu. Dabbýju bregður og dregur Ylfu til hliðar í því skyni að minna hana á að Ylfa hafi sjálf verið beitt stafrænu kynferðisofbeldi. Ylfa segir að það sé rétt en hún hafi í kjölfarið gert slíkt hið sama við Andra og að ofbeldi sé alltaf jafn rangt, sama hver verður fyrir því.

Ívar sést sitja við tölvuviðgerðir heima hjá sér, með nektarmyndina af Ylfu á tölvuskjá. Dyrabjallan hringir og fyrir utan stendur lögreglumaður sem biður hann um að koma með sér. Málið varði óleyfilega dreifingu á nektarmyndum.

Samhliða þessu er bankað á útidyrnar hjá Grími. Fyrir utan er Ylfa, sem biður hann um að gera sér greiða. Því næst má sjá snap-rás Gríms, þar sem hann og Ylfa ræða við tugþúsundir fylgjenda Gríms um stafrænt kynferðisofbeldi. Ylfa segir frá sinni reynslu, bæði sem þolandi og gerandi í stafrænu kynferðisofbeldi og játar jafnframt að hafa sakað Andra að ósekju um að hafa dreift nektarmyndum. Grímur segir einnig frá sinni reynslu. Í sameiningu stinga Ylfa og Grímur upp á því að allir standi saman um að eyðileggja Swapsluts síðuna, með því að „drekka henni í allskyns myndum“ sem hvorki meiða aðra né niðurlægja. Ef allir ákveða að standa saman gegn stafrænu kynferðisofbeldi er hægt að útrýma því.

Umræðuverkefni:

- Hvernig haldið þið að Andra hafi liðið eftir að nektarmyndin af honum fór á netið og allir trúðu því að hann beitti aðra stafrænu kynferðisofbeldi?
- Hvert hefði hann getað snúið sér?
- Hvað fannst ykkur um framkomu Arons í garð Ylfu eftir að hann sá nektarmyndina af henni?
- Hvaða ábyrgð finnst ykkur Dabbý bera á málinu?
- Finnst ykkur einhver munur vera á broti Ívars í garð Ylfu, eða broti Ylfu í garð Andra?
- Skiptir einhverju máli hvaða ástæður liggja að baki stafrænu kynferðisofbeldi, þ.e. hvort nektarmyndum sé til dæmis dreift í hefndarskyni eða gróðaskyni?
- Hvernig finnst ykkur hugmyndin um að eyðileggja Swapsluts með samstilltu átaki?
- Haldið þið að þessi hugmynd gæti virkað á aðrar síður sem til eru í raunveruleikanum?
- Kom ákvörðun Ylfu um að játa brot sitt ykkur á óvart? Ef já, af hverju?
- Hvað fannst ykkur um þessa mynd?
- Hver var boðskapur hennar?
- Kom eitthvað ykkur á óvart?
- Eruð þið sammála eða ósammála einhverju sem kemur fram í myndinni? Rökstyðjið.

Hvað ber að varast?

Að umræðurnar leiðist út í að afsaka gerendur. Stafrænt kynferðisofbeldi eða hótanir þar um, hafa alveg jafn slæmar afleiðingar á brotaþola hvort sem ásetningur gerandans var hefnd, gróði eða illkvittnislegt „grín“.

Viðauki

Um framleiðendurna

Þórdís Elva Þorvaldsdóttir (f. 1980) er með meistaragráðu í ritstjórn og útgáfu frá Háskóla Íslands. Hún er höfundur bókanna *Á mannamáli* (2009) og *Handan fyrirgefningar* (2017) sem fjalla báðar um kynferðislegt ofbeldi. Hún gegndi stjórnarformennsku í Kvennaathvarfinu um árabil og hefur löngum látið kynbundið og kynferðislegt ofbeldi sig varða. Þá hefur hún unnið með unglingum í Jafningjafræðslunni, félagsmiðstöðvum ÍTR, í Vinnuskóla Reykjavíkur og víðar á undanförunum fimmtán árum og sinnt margvíslegu forvarnarstarfi. Árið 2015 fór Þórdís Elva í fyrirlestrarferð um stafrænt kynferðisofbeldi fyrir hátt í 16.000 íslensk börn um land allt og byggir handrit Myndin af mér á þeim frásögnum sem börn og unglingar treystu henni fyrir. Þórdís Elva hefur tekið þátt í innlendum sem alþjóðlegum málþingum, ráðstefnum og fjölmiðlaumfjöllun um málefnið og er stjórnarformaður stafrænu réttindasamtakanna Nordic Digital Rights and Equality Foundation ([NORDREF](#)). Myndin af mér er þriðja stuttmyndin sem hún skrifar handritið að, á eftir *Fáðu já!* (2013) og *Stattu með þér!* (2014).

Brynhildur Björnsdóttir er fædd 1970. Hún er með BA próf í Almennri bókmenntafræði frá HÍ og leiklist frá Drama Studio London. Hún er enn fremur með burtfararpróf frá Söngskólanum í Reykjavík og stundar meistaranám í Menningarfræði við HÍ. Brynhildur hefur unnið sem blaðamaður á Fréttablaðinu með hléum frá árinu 2004 og vann að gerð barnaefnis á RÚV á árunum 2007-2015, meðal annars við stjórn, gerð og framleiðslu útvarpsþáttanna Leyni-félagið og sjónvarpsþáttanna Vasaljós sem voru báðir ætlaðir börnum á aldrinum 6-11 ára. Hún var hluti af hugmynda- og framkvæmdateymi fræðsluáðsins „Fáðu já“ ásamt Þórdísi Elvu Þorvaldsdóttur og Páli Óskari Hjalmtýssyni sem hlaut fræðsluviðurkenningu Stígamóta árið 2013. Brynhildur og Þórdís héldu svo áfram að fræða börn með með stuttmyndinni „Stattu með þér“ sem var gerð eftir handriti Þórdísar og Brynhildur leikstýrði í forvarnar- og sjálfstyrkingarskyni fyrir aldurshópinn 10-12 ára en hún var tilnefnd til Edduverðlaunanna 2014 sem besta barna- og unglingaefnið. Þá er hún einn af stofnendum feminíska vefritsins knuz.is. Brynhildur er ástríðufull áhugakona um samfélagsmál og málefni barna og unglinga og er sannfærð um að með því að fræða þennan hóp og gefa honum heilbrigðan valkost við áreiti frá umhverfinu sé hægt að spyrna fæti við óæskilegum áhrifum og gera heiminn betri.

Hvert er hægt að leita?

[Aflið](#)

[Barnaheill](#)

[Bergið headspace](#)

[Bjarkarhlíð](#): sími 553-3000

[Bjarmahlíð á Akureyri](#): sími 551-2520

[Fræðslufirlit Menntaklifs um efni tengt ofbeldi, kynferðisofbeldi, jafnrétti o.fl.](#)

[Hjálparsími Rauða krossins](#): sími 1717, netspjall 1717.is

[Kvennaathvarf](#): sími 561-1205

[Nektarmyndir og stafrænt kynferðisofbeldi](#)

[Neyðarlínan](#): sími 112, netspjall 112.is

[Neyðarmóttakan](#): sími 543-1000

[Sjúkt spjall](#): – nafnlaust netspjall fyrir ungmenni til að ræða áhyggjur af samböndum, samskiptum eða ofbeldi

[Stígamót](#): sími 562-6868

[Stopp ofbeldi](#)

[Umboðsmaður barna](#): sími 800-5959

[Vefsíða 112 um stafrænt og myndrænt kynferðisofbeldi](#)

[Vefur Heilsugæslunnar](#)